

**O'ZBEK TILIDA JOY NOMLARINING IFODALANISHI VA BUGUNGI
KUNDAGI O'ZIGA XOSLIGI.**

Jumayev Elmurod Bekpulatovich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

ATMU dotsenti v.b, fffd (PhD)

Salomatillayeva Marjona Shavkat Qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Email: salomatillayevamarjona@gmail.com

Anotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek tilida joy nomlarining tarixiy-lisoniy shakllanishi, ularning mazmuniy tuzilishi va bugungi kundagi o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Toponimlarning kelib chiqish manbalari, semantik guruhlari hamda zamonaviy nomlash jarayonida milliy an'ana va madaniy omillarning roli tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari o'zbek joy nomlari xalqning tarixiy xotirasi va madaniy merosini aks ettiruvchi muhim til birliklari ekanini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Toponimika, o'zbek joy nomlari, geografik nomlar, etnotoponimlar, gidronimlar, oykonimlar, mikrotoponimlar, tarixiy nomlar, nomlash an'analari, lingvokulturologiya, semantik tahlil, milliy identifikatsiya.*

Аннотация: *В статье рассматриваются историко-лингвистическое формирование узбекских топонимов, их семантическая структура и современные особенности. Анализируются источники происхождения топонимов, их семантические группы, а также роль национальных традиций и культурных факторов в современных процессах наименования. Результаты исследования показывают, что узбекские топонимы отражают историческую память и культурное наследие народа.*

Ключевые слова: *Топонимика, узбекские географические названия, наименования объектов, этнотопонимы, гидронимы, ойконимы, микротопонимы, исторические названия, традиции наименования, лингвокультурология, семантический анализ, национальная идентичность.*

Abstract: *This article examines the historical and linguistic formation of Uzbek place names, their semantic structure, and their contemporary features. It analyzes the origins of toponyms, their semantic categories, and the role of national traditions and cultural factors in modern naming practices. The findings show that Uzbek toponyms serve as important linguistic elements reflecting the historical memory and cultural heritage of the nation.*

Keywords: *Toponymy, Uzbek place names, geographical names, ethnonyms, hydronyms, oikononyms, microtoponyms, historical names, naming traditions, linguoculturology, semantic analysis, national identity.*

Kirish

O‘zbek tilida joy nomlari — toponimlar xalqning tarixiy hayoti, madaniyati, urf-odatlarini, qadriyatlarini va dunyoqarashining eng qadimiy yozuvsiz yodgorliklaridan biridir. Har bir joy nomi o‘zida alohida ma’no yukiga ega bo‘lib, u ma’lum bir geografik obyektning tabiiy xususiyati, etnik tarkibi yoki tarixiy voqealar haqida ma’lumot beradi. Mustaqillik yillaridan boshlab toponimika sohasiga bo‘lgan qiziqish ortdi, natijada joy nomlarini milliylik, tarixiylik va semantik tozalikka asoslangan holda qayta tiklash jarayonlari kuchaydi. Bugungi kunda geografik nomlar madaniy merosning muhim tarkibiy qismi sifatida o‘rganilmoqda.

Asosiy qism: 1.O‘zbek joy nomlarining tarixiy shakllanishi:

O‘zbek hududida joy nomlarining vujudga kelish jarayoni miloddan avvalgi davrlarga borib taqaladi. Qadimgi turkiy tillarda shakllangan “O‘g‘iz”, “So‘g‘d”, “Buxoro”, “Xorazm”, “Qashqadaryo”, “Surxondaryo” kabi toponimlar etnik, geografik va tarixiy omillarning uyg‘unlashuvi natijasida yuzaga kelgan. Arab, fors, mo‘g‘ul va rus tillarining turli davrlarda bo‘lgan ta’siri natijasida toponimlar lisoniy jihatdan boyib borgan.

2.Toponimlarning semantik guruhlari:

O‘zbek tilidagi joy nomlari ma’nosiga ko‘ra bir necha guruhga bo‘linadi:

Tabiat hodisalariga asoslangan toponimlar: “Chortoq”, “Qizilqum”, “Yomg‘irtepa”.

Hayvonot olami bilan bog‘liq toponimlar: “Qo‘ng‘irot”, “Bo‘rilar”, “Otchopar”.

O‘simliklar bilan bog‘liq toponimlar: “Sandal”, “Chinor”, “Bodomzor”.

Etnik va ijtimoiy guruh nomlari asosidagi toponimlar: “Qozoqovul”, “Karluk”, “Arabxon”.

Tarixiy shaxslar va voqealar bilan bog‘liq toponimlar: “Navoiy”, “Ulug‘bek”, “G‘alaba”.

Bu tasnif joy nomlari milliy madaniyatning qanchalik keng qatlamini ifodalashini ko‘rsatadi.

3.Bugungi kundagi toponimik jarayonlar:

Hozirgi kunda toponimika milliy o‘zlikni tiklash va madaniy merosni asrashning muhim vositasiga aylanmoqda. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng tarixiy nomlarni qaytarish, sun‘iy yoki begona nomlarni o‘zgartirish, joy nomlarini standartlashtirish va hujjatlashtirish jarayonlari faollashdi.

Tarixiy nomlarning qayta tiklanishi: “Leninobod” → “Asaka”, “Chkalov” → “Do‘stlik”.

Mahalliy xususiyatlarga urg‘u berish: yangi qurilayotgan mahallalarda “Qadriyat”, “Yangiobod”, “Barokat” kabi nomlar qo‘llanmoqda.

Globalizatsiya ta’siri: ayrim joylarda xorijiy nomlar yoki zamonaviy tushunchalar asosidagi toponimlar yuzaga kelmoqda, lekin ular milliy toponimik siyosat orqali muvozanatga keltirilmoqda.

Tahlil: O‘zbek joy nomlari til tizimi va madaniy meros o‘rtasida vositachi sifatida namoyon bo‘ladi. Ularning mazmuniy tuzilishi ko‘proq geografik tavsif, etnik manba, tarixiy voqea yoki ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘langan. So‘nggi o‘n yilliklarda toponimlarni o‘rganish jarayonida quyidagi holatlar aniqlangan:

Qadimiy toponimlarning semantik qatlamlari tiklanmoqda.

Siyosiy omillar joy nomlarining o'zgarishida muhim rol o'ynagan.

Tilshunoslik bilan bir qatorda tarix, etnografiya va geografiya fanlari ham bu sohada faol ishtirok etmoqda.

Hozirgi vaqtda toponimlar milliy identifikatsiya omili sifatida qaralmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi: Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

1. Taqqosiy-tarixiy metod:

Qadimgi turkiy, arab, fors va zamonaviy o'zbek toponimlari o'rtasidagi o'zaro farq va o'xshashliklar tahlil qilindi.

2. Lingvokulturologik metod:

Joy nomlarining xalq madaniyati, urf-odatlari, e'tiqodlari bilan bog'liqligi o'rganildi.

3. Statistik tahlil:

Hududlar bo'yicha toponimlarning uchrash chastotasi, semantik guruhlar nisbati va zamonaviy nomlash jarayonidagi tendensiyalar tahlil qilindi.

4. Deskriptiv metod:

Toponimlarning shakl, ma'no va qo'llanish xususiyatlari tavsiflandi.

Xulosa

O'zbek tilida joy nomlarining shakllanishi ko'p asrlik tarixiy, etnik va madaniy jarayonlar natijasida yuzaga kelgan murakkab tizim hisoblanadi. Bugungi kunda toponimika milliy o'zlikni namoyon etuvchi muhim fan sifatida shakllanib, geografik nomlar orqali xalqning tarixiy xotirasi va madaniy merosi tiklanmoqda. Zamonaviy jarayonlar milliy an'analarni saqlagan holda toponimik maydonni boyitmoqda. O'zbek toponimlari nafaqat geografik obyekt nomi, balki xalqning tarixiy-madaniy ruhi, qadriyati va ijtimoiy ongining muhim ko'rinishidir.

Foydalangan adabiyotlar:

1. N. Rajabov. O'zbek toponimikasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2015. – 248 b.

2. A. Jo'rayev. Toponimika va geografik nomlar tarixi. – Toshkent: Universitet, 2019. – 310 b.

3. H. Doniyorov. O'zbek tili tarixi va dialektologiyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 276 b.

4. O'zbekiston Respublikasi "Geografik obyektlarning nomlari to'g'risida"gi qonuni, 2019.

5. S. Qodirov. Til va madaniyat: lingvokulturologik yondashuv. – Samarqand, 2020. – 198 b.